DERS KUTUSU
DERSKUTUSU.COM

ÇALIŞMA KÂĞIDI CEVAPLI

8. Sınıf · Türkçe · 11. Hafta

Ad Soyad: _____
Sınıf / No: _____
Tarih: _____

Gardaşım Metni: Şiirde Anlam ve Ahenk, Fiilde Çatı Uygulamaları (Özne-Yüklem ve Nesne-Yüklem İlişkisi) ve Cümle Türlerine Giriş (T.8.3.5 / T.8.4.18 / T.8.4.19)

'Gardaşım' şiirini türün özelliklerine uygun biçimde okur; bağlamdan kelime ve deyim anlamlarını tahmin ederek şiirin ana duygusunu belirler (T.8.3.2, T.8.3.5). · Fiilde çatı özelliklerini (etken-edilgen ve geçişli-geçişsiz) karma cümleler üzerinde çözümler ve çatı dönüşümlerinde ögelerin nasıl değiştiğini fark eder (T.8.4.18, T.8.4.19). · Cümleleri yüklemin türüne (fiil ve isim cümlesi) ve yüklemin yerine (kurallı, devrik ve eksiltili cümle) göre ayırt eder.

HATIRLAYALIM

- Şiirde şairin okuyucuya hissettirmek istediği temel coşkuya **ana duygu** denir; ölçü, kafiye, redif ve nakarat şiirde ahengi sağlar.
- Öznesine göre gerçek/gizli özneli fiiller **etken**, **-I/-n** eki alıp sözde öznesi olan fiiller **edilgen**dir; nesnesine göre **«onu»** alabilenler **geçişli**, alamayanlar **geçişsiz**dir.
- Etken-geçişli bir cümle edilgen yapıldığında eski cümlenin nesnesi yeni cümlede **sözde özne** olur; bu nedenle **tüm edilgen fiiller geçişsizdir**.

1 EŞLEŞTİRME

Sol sütundaki örnek cümleleri sağ sütundaki çatı ve cümle türü özellikleriyle eşleştiriniz.

d 1. Öğretmenimiz dürüstlüğün önemini anlattı.
a 2. Bayram sabahı bütün sokaklar süpürüldü.
c 3. En büyük zenginlik, gönül zenginliğidir.
b 4. Doğar güneş her sabah umutla dağların ardında.

a) Edilgen ve geçişsiz (sözde özneli) fiil cümlesi
b) Yüklemi başta yer alan devrik fiil cümlesi
c) Çatı özelliği aranmayan kurallı isim cümlesi
d) Etken ve geçişli çatılı kurallı fiil cümlesi

2 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki cümle kartlarından hangisi öznesine göre **etken**, nesnesine göre **geçişli** çatılı bir fiil cümlesidir?

1. Kart: ...duygusunu anlattı. Etken + Geçişli (?)	2. Kart: ...çeşme onarıldı. Edilgen (-I eki)
3. Kart: ...sevinçle gülümsedi. Geçişsiz (Onu ✗)	4. Kart: ...dürüstlüktür. İsim cümlesi

A 1. Kart: Şair yeni şiirinde kardeşlik duygusunu anlattı.
B 2. Kart: Kasabanın meydanındaki tarihî çeşme onarıldı.
C 3. Kart: Küçük çocuk babasını görünce sevinçle gülümsedi.
D 4. Kart: Erdemli insanın en büyük sermayesi dürüstlüktür.

3 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Şiir bilgisi, fiilde çatı ve cümle türleriyle ilgili ifadelerden doğru olanlara D, yanlış olanlara Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
Etken ve geçişli bir cümle edilgen yapıldığında ilk cümlenin nesnesi yeni cümlede 'sözde özne' olur.	☑	☐
Yüklemi isim-fiil veya sıfat-fiil (fiilimsi) olan cümleler fiil cümlesi sayılır ve çatı özelliği aranır.	☐	☑
Cümlede nesne yazılı olmasa bile yüklemin başına 'onu' getirilebiliyorsa o fiil geçişlidir.	☑	☐
Yüklemi cümlenin sonunda bulunan cümlelere öge dizilişine göre devrik cümle denir.	☐	☑

4 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki cümlelerin yüklemlerini özne-yüklem ve nesne-yüklem ilişkisine göre inceleyerek tabloyu tamamlayınız. İlk satır örnektir.

Öznesine Göre	Nesnesine Göre
• Etken: Gerçek/Gizli özne • Edilgen: -I / -n eki var ve Sözde Özne bulunur	• Geçişli: «Onu» alabilir • Geçişsiz: «Onu» alamaz Edilgen = Daima Geçişsiz!

Örnek Cümle	Öznesine Göre Çatısı	Nesnesine Göre Çatısı
1. Öğrenciler sınıf panosunu hazırladı.	Etken (Gerçek özne)	Geçişli (Onu hazırladı)
2. Sınıf panosu özenle hazırlandı.	Edilgen (Sözde özne)	Geçişsiz (Onu hazırlandı ✗)
3. Misafirler salonda neşeyle oturdu.	Etken (Gerçek özne)	Geçişsiz (Onu oturdu ✗)
4. Dedem balkonda gazetesini okudu.	Etken (Gerçek özne)	Geçişli (Onu okudu)

5 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutuda verilen uygun dil ve edebiyat kavramlarıyla tamamlayınız.

eksiltili · sözde · nakarat · dönüşlü

1. Şiirlerde dörtlüklerin sonunda aynen tekrarlanan dizelere **nakarat** adı verilir.
2. Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde işten etkilenen ögeye **sözde** özne denir.
3. Yüklemi söylenmemiş ve sonuna üç nokta (...) konmuş cümlelere **eksiltili** cümle adı verilir.

6 KISA CEVAP

Görseldeki «Belediye ekipleri mahalledeki çocuk parkını boyadı.» cümlesini **edilgen** çatıya dönüştürüp sözde öznesini yazınız.

Etken ve Geçişli Cümle	Edilgen Dönüşüm (-n eki)
«Belediye ekipleri çocuk parkını boyadı.» Nesne: çocuk parkını	Eski nesne → Sözde Özne Yüklem: boya-n-dı İşi yapan belli değil!

«Mahalledeki çocuk parkı boyandı.» — Sözde özne.

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki dört cümlenin hangisinde yüklemin türü nedeniyle çatı özelliği aranmaz?

I. Yaprakları savuruyor.	II. Sofraya çorba kondu.
III. …yanında olmaktır.	IV. …özlemle anıyor.

(A) I. Cümle: Serin rüzgâr sararmış yaprakları savuruyor.
(B) II. Cümle: Misafirler için sofraya sıcak çorba kondu.
(C) III. Cümle: Gerçek dostluk, zor günde kardeşinin yanında olmaktır.
(D) IV. Cümle: Yazar çocukluk yıllarını özlemle anıyor.

8 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki cümlelerden hangisinde geçişli bir fiil kullanıldığı hâlde cümlede nesneye yer verilmemiştir?

Geçişli Fiilde Nesne Kullanımı Kontrolü

• «Fidanları sulardı» (Nesne yazılı ✓) · «Baklava ikram etti» (Nesne yazılı ✓)

• «Sanatçı salonda duygulu okudu» → «Onu okudu» (Geçişli ✓, Nesne yazılı değil!)

• «İki saat uyudu» → «Onu uyudu ✗» (Geçişsiz fiil)

(A) Dedem bahçedeki fidanları her sabah sulardı.
(B) Yorgun yolcular ağacın gölgesinde iki saat uyudu.
(C) Annem misafirlere cevizli baklava ikram etti.
(D) Sanatçı dinleyiciler salona yerleşince duygulu okudu.

9 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görseldeki dörtlüğün ana duygusu ve dörtlükte yer alan söz sanatı hangisinde doğru verilmiştir?

«Gardaşım» Şiirinden Dörtlük

«Ağlayanı güldürelim gardaşım / Dostluk ile birleşelim gardaşım
Karanlığı aydınlığa çevirip / Sevgi dolu yaşayalım gardaşım»

İpucu: «Ağlamak - gülmek» ve «karanlık - aydınlık» ilişkisine dikkat ediniz.

(A) Ana duygu: Doğa sevgisi — Söz sanatı: Abartma
(B) Ana duygu: Kardeşlik ve hoşgörü — Söz sanatı: Karşıtlık (Tezat)
(C) Ana duygu: Vatan özlemi — Söz sanatı: Konuşturma (İntak)
(D) Ana duygu: Yalnızlık — Söz sanatı: Kişileştirme (Teşhis)

10 SIRALAMA

Görseldeki cümleleri sırasıyla 1) Kurallı Fiil, 2) Devrik Fiil, 3) Kurallı İsim, 4) Eksiltili Cümle olacak biçimde 1'den 4'e kadar sıralayınız.

Kurallı Fiil	Devrik Fiil	Kurallı İsim	Eksiltili
Yüklem sonda	Yüklem başta	Ek-fiilli ad	Üç nokta (…)

3 İnsanı yücelten en büyük erdem dürüstlüktür. (Kurallı isim cümlesi)
2 Yeşerir sevgi tohumları dost gönüllerde. (Devrik fiil cümlesi)
4 Karşıda yemyeşil dağlar, şırıl şırıl akan dereler… (Eksiltili cümle)
1 İnsanlar el ele vererek bütün zorlukları aşar. (Kurallı fiil cümlesi)

11 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarındaki kavramları kutulara yazınız. Numaralı harflerle «insanın ruhsal olgunluğunu gösteren doğruluk, kardeşlik ve iyilik

İşi yapan gerçek öznesi belli olan fiil çatısı	E T K E N
Şiirde dize sonlarında aynı görevdeki ek veya kelimelerin tekrarı	R E D İ F
Yüklemi sonda değil, başta veya ortada bulunan cümle	D E V R İ K
Başına 'onu' zamirini ve nesne alabilen fiil çatısı	G E Ç İ Ş L İ
Fiilimsi veya ek-fiilli adlarla kurulan ve çatı aranmayan cümle türü	İ S İ M

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

ERDEM

12 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Görseldeki iki cümlede «tutmaktır» ve «tuttu» yüklemlerinden hangisinde çatı özelliği aranmadığını gerekçesiyle açıklayınız.

1. Cümle (Fiilimsi Yüklem)	2. Cümle (Çekimli Fiil)
«En büyük erdem, düşenin elinden tutmaktır (-mak).»	«Komşumuz zor günümüzde elimizden tuttu (-tu).»
İsim cümlesi (Çatı aranmaz)	Fiil cümlesi (Çatı aranır)

1. cümledeki 'tutmaktır' yüklemi '-mak' isim-fiil eki almış bir fiilimsi olduğu için isim.